

ÁLLATI JELEK – MULTIDISZCIPLINÁRIS KUTATÁSOK

Az ember és állat(világ) között ősidők óta fennálló kapcsolatot a képzőművészeti, kulturális, történelmi és irodalmi forrásanyagok, illetve tanulmányok esetpéldái kiválóan dokumentálják. Már Arisztotelész állatokról szóló művei, Plinius leírásai is kitérnek arra, hogy az emberekhez hasonlóan az állatok is képesek jelrendszerek segítségével kommunikálni. Ez a megállapítás még egy olyan alapvető és hagyományos állatszimbolikát összegző kötetben is megfogalmazódott, mint Miskolczi Gáspár *Egy jeles Vad-Kert* (1702) című műve, amelyben öt nagy fejezetben foglalja össze az egyes állatcsoportok jellemzőit és jelképiségüket. Új megközelítésmódot azonban csak a 19–20. századi kutatások hoztak, megalapozva az állati jelhasználat feltárásában elengedhetetlen zoosemiotikai és etológiai eredményeket.

2017 novemberében Állati jelek, képek és terek címmel, a Szegedi Tudományegyetemen folyó szemiotikai és társadalomtudományi kutatások körébe illeszkedő konferenciát rendeztek a Jel-Kép-Tér Munkacsoport szervezésében, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Tudástárában. A munkacsoport korábbi kooperációjában 2015 novemberében szervezték meg *A hatalom jelei, képei és terei* című konferenciát, amelynek anyaga 2016 novemberében jelent meg, azonos címmel a Szegedi Egyetemi Kiadó és a Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó gondozásában. A könyvsorozat nyitánya Újvári Edit *Jelet hagyni* (2015) című tanulmánykötete volt.

Csányi Vilmos védnökségével, az Állati jelek, képek és terek címmel megrendezett konferencia fő témáját, „az állatok jelhasználata – állatfigurák az emberi jelhasználatban”, a jelen lévő több mint negyven előadó számos tudományág különböző nézőpontjaiból mutatta be. Az előadások szerkesztett változataiból állították össze a szerkesztők, Szirmai Éva, Tóth Szergej és Újvári Edit az Állati jelek, képek és terek című kétkötetes tanulmánykötetet. Mindenekelőtt a társadalmi, a természeti és a kulturális-művészeti jelenségek szemiotikai szempontból való megközelítése volt az a közös nevező, amelynek alapján az előadók arra vállalkoztak, hogy megvizsgálják az állatokkal kapcsolatos jelhasználat megnyilvánulásait és a vizuális jelek sokrétűségét. A munkacsoport célkitűzése, a szerkesztők szavaival élve, „az állati jelhasználat és az emberi kultúra állatszimbolikájának bemutatása, amelyet a zoosemiotika elméleti szempontjai és az állati jelhasználat néhány esetpéldája mellett irodalmi, történelmi, képzőművészeti és a kultúra számos egyéb területéről kiemelt példák elemzésével világítanak meg a tanulmányok” (11.). Fontos megjegyezni, hogy a szerkesztők, néhány olyan nézőpont állításaival szemben, amelyek szót emelnek az antropomorf, illetve antropocentrikus

szemléletmód ellen, kiemelik az ember valóságértelmezésének domináns módját, vagyis a saját nézőpontból való értelmezést. Az emberi gondolkodásmód ugyanis jelképekre és analógiákra épít, amely alól az állatokra vonatkozó jelképteremtés sem kivétel, ugyanakkor a különböző állatfajok jelhasználatának megfejtése és megértése csakis az emberi szubjektív szemléletmód meghaladása révén lehetséges. Az Állati jelek, képek és terek esettanulmányai betekintést nyújtanak az „állati és állatokról szóló emberi jelhasználat” rejtelmeibe.

A két kötet, terjedelmét tekintve több mint 600 oldal, s szinte valamennyi tanulmányt képanyag gazdagít, ami nemcsak a jelek vizualizálását, de az értelmezést is segíti. A szerkesztők hét nagy tematikus fejezetbe illesztették az elhangzott előadásokat: az első kötet az Állatjeleknek szentelt tematikus egységgel indul. Ebben szemiotikai, jelfilozófiai és nyelvfilozófiai elemzés, kognitív etológiai kérdéskörök szerepelnek, és jelzik már indításképpen a tudományágak találkozási pontjait. A nemzetközi tekintetben is meghatározó észt zooszemiotikai iskola is képviseltette magát a konferencián, a nyitó tanulmány pedig elsőként foglalja össze magyar nyelven a zooszemiotika történetét és kutatási törekvéseit. A második tárgykör az Állat és ember témakörét elemzi: fiziognómiai és proszemiotikai példákkal, továbbá a folklorisztikus és korunk irodalmából kiragadott esetpéldákkal szemlélteti az állat és ember közti kapcsolatot. Teret enged továbbá a modern világunkban egyre népszerűbb „beszédes” állati tetoválások kommunikatív megjelenésének és magyarázatának. Az első kötet utolsó egysége az Állat a történelemben tárgykörét vizsgálja. A bestiáriumban szereplő állati jelképek heraldikai ábrázolásáról olvashatunk, különösképpen államcímerekről, pápai címerekről és céhjelvényekről. Ideológiai metaforák története, állatdialógusok és állatmesék politikai publicisztikája, történelmi szimbolika kerül még ismertetésre. A második kötet az *Állat a képen* témakörrel kezdődik: a középkori kódexek és kéziratok világát idézi, valamint az állatábrázolások ikonológiai, ikonográfiai és allegorikus jelentéseit elemzi a freskókon, ikonokon és szimbólumokon keresztül. A kötet az Állat az irodalomban egységgel folytatódik, amely az interpretáció elméletét, az önazonosság problémáját és a szemantikai diskurzusok elemzését fejtegeti a 20. századi irodalomban. A kötet harmadik tárgyköre az Állat a szövegben címet kapta. Ebben a természeti és történelmi fikciók, környezet- és nyelvfilozófia, továbbá a frazeológia, szimbolikus jelentések, antropomorfizmus és zoomorfizmus tárgyköre szerepel. A hetedik, egyben utolsó egység *A megjelenített állat* tárgykörének lett szentelve: az állatok zenetörténeti megjelenítése, modern irodalmi és színházművészeti elemzések összefoglaló fejezete. A mű elején mindkét kötet esetében tartalomjegyzék, míg a mű második kötetének végén állatindex is segíti az olvasót az egyes szövegek vagy éppen kifejezetten az egyes állatokról szóló tanulmányok könnyebb fellapozása érdekében.

A konferencián előadott prezentációk írott összefoglalóját a szerkesztők egy-egy terjedelemben tették közzé a kötetekben. A tanulmányokhoz megadott

kulcsszavak és részletes irodalomjegyzék ezúttal is igen hasznosnak bizonyult. Minden egyes tanulmány végén angol nyelvű összefoglaló szerepel, amely pedig a tanulmányok külföldi beágyazódását mozdítja elő, a szerzőre és kutatásaira vonatkozó néhány fontos információ mellett. A konferencián részt vevő előadók témáinak figyelemre méltó sokszínűsége a gazdag képi anyag könyv formájában is képes megragadni és fenntartani az olvasó figyelmét a zooszemiotika komplex tematikája iránt. A szerkesztők munkája és az igényes technikai szerkesztés lehetővé tette, hogy a konferenciát követő évben megjelenjen a tartalmas és látványos, szép kiállítású tanulmánykötet. Minden kutatás esetében több irányból megközelelt állatszimbolikai és jelhasználati értelmezéseket olvashatunk, ezáltal a tanulmánykötet átfogó ismereteket nyújt, és az összetett kérdések továbbgondolását segíti elő egy nem mindennapi témában, teljesítve a szerkesztők célkitűzését. Az állatok, a jelképek és a művelődéstörténet iránt érdeklődők egyaránt érdeklődéssel forgathatják ezt a tanulmánykötetet.

*(Szirmai Éva – Tóth Szergej – Újvári Edit szerkesztők: Állati jelek, képek és te-
rek. I–II. Jel-Kép-Tér sorozat 3. Szeged: Szegedi Egyetemi Kiadó, Juhász Gyula
Felsőoktatási Kiadó, 2018)*

Ótott-Kovács Anna

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Olasz Tanszék
egyetemi hallgató